

УДК: 336.13

DOI: <https://doi.org/10.32366/2523-4269-2022-79-2-58-63>

Гапонюк Ольга Іванівна,

кандидат економічних наук, доцент

(Донецький державний університет
внутрішніх справ, м. Кропивницький)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5178-8876>

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПЕРЕДУМОВИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

У статті розглянуто підхід до визначення сутності фінансового сектору та умов його формування. Окреслено умови функціонування фінансового сектору. Зосереджено увагу на аналізі сучасного стану фінансового сектору України, порівняльній характеристиці його підсистем, зокрема фінансових посередників. Визначено, що, на відміну від попередніх років, коли саме банки були локомотивами посередницьких операцій на фінансовому ринку, поступово нового значення набуває діяльність небанківських (парабанківських) фінансово-кредитних установ.

Ключові слова: фінансова система; фінансовий сектор; фінансові установи; банківські фінансові установи; небанківські (парабанківські) фінансові установи.

Постановка проблеми. Нині одним із головних питань будь-якої держави є дослідження реалізації засад функціонування її фінансового сектору. Для того, щоб ґрунтовніше здійснити дослідження цього питання, необхідно насамперед дослідити сутність фінансового сектору та його інституційного становлення в умовах сучасного стану розвитку економіки країни. Посилена активізація інтеграційних процесів в умовах розвитку міжнародної економіки та, зокрема, національної економіки потребує більш детального і глибокого вирішення питань, пов'язаних з особливостями функціонування фінансового сектору та його підсистем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичною базою дослідження стали наукові доробки вчених щодо становлення, визначення і функціонування фінансового сектору. Зокрема, використовувалися роботи таких науковців, як Ф. Алена, К. Кищенко, О. Малютіна, В. Міщенко та інші.

Однак, попри наявність великої кількості досліджень щодо визначення умов становлення і функціонування фінансового сектору України та його підсистем, це питання залишається досить актуальним, адже реалізація властивостей фінансового сектору країни впливає на фінансове забезпечення різних сфер суспільного життя, а також на стабільний рівень розвитку економіки держави загалом.

Метою статті є визначення сучасного стану фінансового сектору України та окреслення особливостей його функціонування.

Виклад основного матеріалу. Фінансовий сектор – це одна з найважливіших сфер національної економіки, де відбувається формування і розподіл фінансових ресурсів та послуг, пов'язаних із діяльністю фінансових установ [1]. Поняття

«фінансовий сектор» застосовують як узагальнювальне для позначення сукупності всіх організацій, головною метою діяльності яких є фінансове посередництво (банківська система, до складу якої входять органи грошово-кредитного регулювання, грошово-депозитні банки та інші фінансові установи, що включають пенсійні фонди, страхові компанії, взаємні фонди, кредитні спілки) [2]. Фінансовий сектор характеризують також як сукупність механізмів, що опосередковують функціонування реального сектору, та елементів, які обслуговують виключно інтереси капіталу [3].

Фінансовий сектор є цілеспрямованою самоорганізуючою підсистемою фінансової системи і являє собою сукупність фінансових інститутів, що здійснюють операції з надання фінансових послуг і пов'язані з іншими секторами економіки [4]. Такі інститути, на думку І. Школьника та А. Семенова, виконують функції мобілізації заощаджень, управління ризиками й борговими зобов'язаннями, надання прозорого інформаційного поля, проведення моніторингу фінансових операцій, здійснення корпоративного контролю, забезпечення спеціалізації надання фінансових послуг [5].

Таким чином, фінансовий сектор можна визначити як сферу, де відбувається формування і розподіл фінансових ресурсів та послуг, що пов'язані з діяльністю фінансових інститутів, котрі здійснюють операції з надання фінансових послуг і пов'язані з іншими секторами економіки.

Інститути фінансової системи наділені загальними властивостями фінансів як економічної категорії, але через свою специфіку по-різному впливають на соціально-економічні процеси, водночас взаємодіючи між собою. Кожен з інститутів фінансової системи концентрує специфічні фінансові відносини, за допомогою яких утворюються і використовуються відповідні види грошових фондів (доходів) з метою задоволення різних за своїм змістом і масштабами суспільних потреб [6].

Однією з основних характеристик розвитку фінансового сектору та успішного прояву його функціонування є розвинута система фінансових посередників (банки та небанківські фінансові установи), які забезпечують функціонування ринку фінансових послуг.

Розвиток фінансового сектору, підприємництва та конкурентного середовища в країні призводить до перебудови всіх складових фінансового ринку, зокрема ринку фінансових послуг. Незважаючи на те, що впродовж останніх років саме банки були локомотивами впровадження передових технологій посередницьких операцій на фінансовому ринку, завойовуючи довіру як кредиторів, так і позичальників (у таблиці 1 наведено динаміку діяльності фінансових установ в Україні за 2018–2021 рр.; дані на початок року), поступово нового значення набуває діяльність фінансових посередників, передусім небанківських фінансових інститутів (фінансово-кредитних установ), які задовольняють потреби економічних суб'єктів через надання широкого спектру вузькоспеціалізованих фінансових послуг.

У національному законодавстві термін «небанківська фінансово-кредитна установа» використано в багатьох нормативних актах, але в жодному з них немає однозначного визначення цього поняття. У різних нормативно-правових актах зазначено, що небанківська фінансова установа – це:

- 1) юридична особа, яка відповідно до законодавства України не є банком, надає одну або кілька фінансових послуг та яку внесено до відповідного державного реєстру фінансових установ у порядку, установленому законодавством України;

2) юридична особа, яка внесена до відповідного державного реєстру фінансових установ та отримала згідно із законодавством України право здійснювати переказ коштів у національній та іноземній валютах;

3) юридична особа, яка відповідно до законодавства України не є банком, надає одну або кілька фінансових послуг та внесена до Державного реєстру фінансових установ у порядку, встановленому законодавством України [8].

Таблиця 1

Динаміка діяльності фінансових установ в Україні за 2018–2021 рр.

Фінансові установи	Показники	2018	2019	2020	2021
Страховики	Активи, млн грн	57381,0	63493,0	63866,0	64920,0
	Темп приросту, %		10,7	0,6	1,7
	Кількість компаній	294	281	233	210
	Темп приросту, %		-4,4	-17,1	-9,9
Кредитні спілки	Активи, млн грн	2170,0	2218,0	2510,0	2317,0
	Темп приросту, %		2,2	13,2	-7,7
	Кількість компаній	387	358	337	322
	Темп приросту, %		-7,5	-5,9	-4,5
Фінансові компанії	Активи, млн грн	107534,0	125322,0	162197,0	186501,0
	Темп приросту, %		16,5	29,4	15,0
	Кількість компаній	677	940	986	960
	Темп приросту, %		38,8	4,9	-2,6
Ломбарди	Активи, млн грн	3764,0	3721,0	4265,0	3867,0
	Темп приросту, %		-1,1	14,6	-9,3
	Кількість компаній	415	359	324	302
	Темп приросту, %		-13,5	-9,7	-6,8
Банки	Активи, млн грн	1333831,0	1359703,0	1493298,0	1822814,0
	Темп приросту, %		1,9	9,8	22,1
	Кількість компаній	82	77	75	73
	Темп приросту, %		-6,1	-2,6	-2,7

*Розраховано автором за даними офіційного сайту Національного банку України [7].

Проаналізувавши різні визначення небанківських фінансових організацій, а також керуючись постановою Правління Національного банку України № 57 від 26.02.2013 та нормативними актами Національного банку України, небанківська фінансова установа – юридична особа, яка відповідно до законодавства надає одну чи кілька фінансових послуг та внесена до Державного реєстру фінансових установ у встановленому законодавством України порядку. Причому законодавець чітко визначає перелік таких установ, а саме: кредитні спілки, ломбарди, лізингові компанії, довірчі товариства, страхові компанії, установи накопичувального

пенсійного забезпечення, інвестиційні фонди й компанії та інші юридичні особи, виключним видом діяльності яких є надання фінансових послуг.

Небанківські фінансові установи, які є учасниками банківської групи, підлягають нагляду з боку Національного банку України в межах нагляду на консолідованій та субконсолідованій основі відповідно до Закону України про банки та банківську діяльність. За підсумками 2020 року небанківські фінансові установи, попри кризу, пов'язану з коронавірусом, наростили обсяги операцій. Майже всі сегменти зафіксували суттєві, а окремі – рекордні показники прибутковості. Лише кредитні спілки отримали збитки внаслідок формування резервів під кредитні втрати. На рисунку 1 наведено структуру фінансового сектору України станом на 01.01.2021 р.

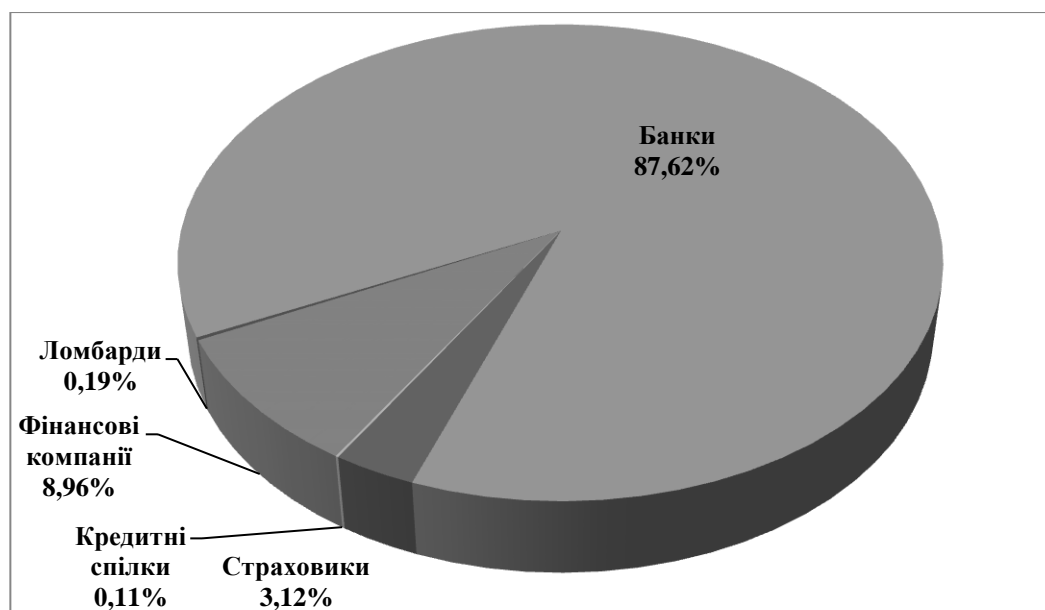

Рис. 1. Структура фінансового сектору України за обсягами активів на 01.01.2021 р. [7]

Розвиток небанківського фінансового посередництва в Україні свідчить, що небанківські фінансові установи, незважаючи на суттєве відставання за обсягами активів від банківського сектору, можуть ефективно накопичувати та перерозподіляти фінансові ресурси на потреби економіки. Це обумовлює зростання конкурентоспроможності окремих небанківських фінансових посередників, що охоплюють максимальну кількість споживачів на різних рівнях економічної діяльності. Ці інститути істотно потіснили банки в акумуляції заощаджень населення і стали важливими постачальниками позикового капіталу.

Висновки. Отже, стабільність фінансового сектору вимагає функціонування ефективного ринку фінансових послуг, ключовим завданням якого є об'єднання різних форм мобілізації, акумуляції та перерозподілу тимчасово вільних фінансових ресурсів у сферу інвестиційної діяльності. Ринкові реформи та необхідність формування адекватних сьогоденню інституційних основ регульованої ринкової економіки в Україні визначають доцільність подальшого ефективного та результативного розвитку всієї сукупності фінансового сектору держави.

Список використаних джерел

1. Проект Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2015 року. URL: www.ugin.com.ua/konceptia/002.docndei.me.gov.ua/downloads/strategy.pdf (дата звернення: 12.04.2022).
2. Міщенко С. В. Формування ефективної структури фінансового сектору України : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08. К., 2009. 246 с.
3. Левина И. К вопросу о соотношении реального и финансового секторов. *Вопросы экономики*. 2006. № 9. С. 83–103.
4. Дяченко Ю. Ю. Реструктуризація фінансового сектору в Україні : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.01. К., 2010. 19 с.
5. Школьник І. О., Семенов А. Ю. Фінансовий сектор України: теоретичний аналіз економічної дефініції. *Вісник Української академії банківської справи*. 2013. № 1 (34). С. 31–36.
6. Нестеренко А. С. Визначення «фінансової системи» та її структурний склад. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2013. № 6–3. Т. 1. С. 72–75.
7. Ринок небанківських фінансових установ зріс за підсумками 2020 року, більшість сегментів отримали прибуток – Огляд небанківського фінсектору. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/rinok-nebankivskih-finansovih-ustanov-zris-za-pidsumkami-2020-roku-bilshist-segmentiv-otrimali-pributok--oglyadnebankivskogo-finsektoru> (дата звернення: 14.04.2022).
8. Словник законодавчих термінів. Небанківська фінансова установа. URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1078.7230.0> (дата звернення: 14.04.2022).

References

1. Proiect Stratehiyi rozvytku finansovoho sektoru Ukrayiny do 2015 roku [Draft Strategy for the Development of the Financial Sector of Ukraine until 2015]. URL: www.ugin.com.ua/konceptia/002.docndei.me.gov.ua/downloads/strategy.pdf (data zvernennia: 12.04.2022) [in Ukrainian].
2. Mishchenko, S. V. (2009). Formuvannia efektyvnoi struktury finansovoho sektoru Ukrayiny : dys. ... kand. ekon. nauk : 08.00.08 [Formation of an effective structure of the financial sector of Ukraine]. Kyiv. 246 s. [in Ukrainian].
3. Levina, I. (2006). K voprosu o sootnoshenii real'nogo i finansovogo sektorov [On the question of the relationship between the real and financial sectors]. *Voprosy ekonomiki*. № 9. S. 83–103 [in Russian].
4. Diachenko, Yu. Yu. (2010). Restrukturyzatsiia finansovoho sektoru v Ukraini [Restructuring of the financial sector in Ukraine] : avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk : 08.00.01. K. 19 s. [in Ukrainian].
5. Shkolnyk, I. O., Semenov, A. Yu. (2013). Finansovyi sektor Ukrainy: teoretychnyi analiz ekonomichnoi definitysii [Financial sector of Ukraine: theoretical analysis of economic definition]. *Visnyk Ukrainiskoi akademii bankivskoi spravy*. № 1 (34). S. 31–36 [in Ukrainian].
6. Nesterenko, A. S. (2013). Vyznachennya «finansovoyi systemy» ta yiyi strukturnyy sklad [Definition of "financial system" and its structural composition]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seria: Yurysprudentsiia*. № 6-3. T. 1. S. 72–75 [in Ukrainian].
7. Rynok nebankivs'kykh finansovykh ustanov zris za pidsumkamy 2020 roku, bil'shist' sehmentiv otrymaly prybutok – Ohlyad nebankivs'koho finsektoru. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/rinok-nebankivskih-finansovih-ustanov-zris-za-pidsumkami-2020-roku-bilshist-segmentiv-otrimali-pributok--oglyadnebankivskogo-finsektoru> (data zvernennia: 14.04.2022) [in Ukrainian].
8. Slovnyk zakonodavchyykh terminiv. Nebankivs'ka finansova ustanova: URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1078.7230.0> (data zvernennia: 14.04.2022) [in Ukrainian].

Gaponiuk Olga,

PhD of Economy, Associate Professor

(Donetsk State University of Internal Affairs, Kropyvnytskyi)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5178-8876>

CONCEPTUAL PREREQUISITES FOR THE FORMATION AND DEVELOPMENT OF THE FINANCIAL SECTOR OF UKRAINE

The article considers the approach to determining the essence of the financial sector and the conditions of its formation. Thus, the financial sector can be defined as an area where the formation and distribution of financial resources and services related to the activities of financial institutions engaged in financial services and related to

other sectors of the economy. The conditions of functioning of the financial sector are outlined. Thus, it is stated that one of the main characteristics of the development of the financial sector and the successful manifestation of its functioning is a developed system of financial intermediaries (banks and non-bank financial institutions) that ensure the functioning of the financial services market. The author focuses on the analysis of the current state of the financial sector of Ukraine, comparative characteristics of its subsystems, in particular financial intermediaries. It is determined that parabanking financial institutions. As a result of the analysis of definitions of non-banking financial institutions, as well as guided by the Resolution of the Board of the National Bank of Ukraine № 57 of 26.02.2013, and regulations of the National Bank of Ukraine, it is stated that non-banking financial institution is a legal entity, financial services and which is entered into the State Register of Financial Institutions in the manner prescribed by the legislation of Ukraine. Moreover, the legislator clearly defines the list of such institutions, namely: credit unions, pawnshops, leasing companies, trust companies, insurance companies, funded pension institutions, investment funds and companies and other legal entities whose exclusive activity is the provision of financial services. The development of non-banking financial intermediation in Ukraine has shown that, despite the significant lag in terms of assets from the banking sector, non-banking financial institutions can effectively accumulate and redistribute financial resources to the needs of the economy.

Key words: *financial system; financial sector; financial institutions; banking financial institutions; non-banking (parabanking) financial institutions.*

Надіслано до редколегії 29.04.2022
Рекомендовано до публікації 11.05.2022